

18.

Franěk, O.: c. d., s. 19.

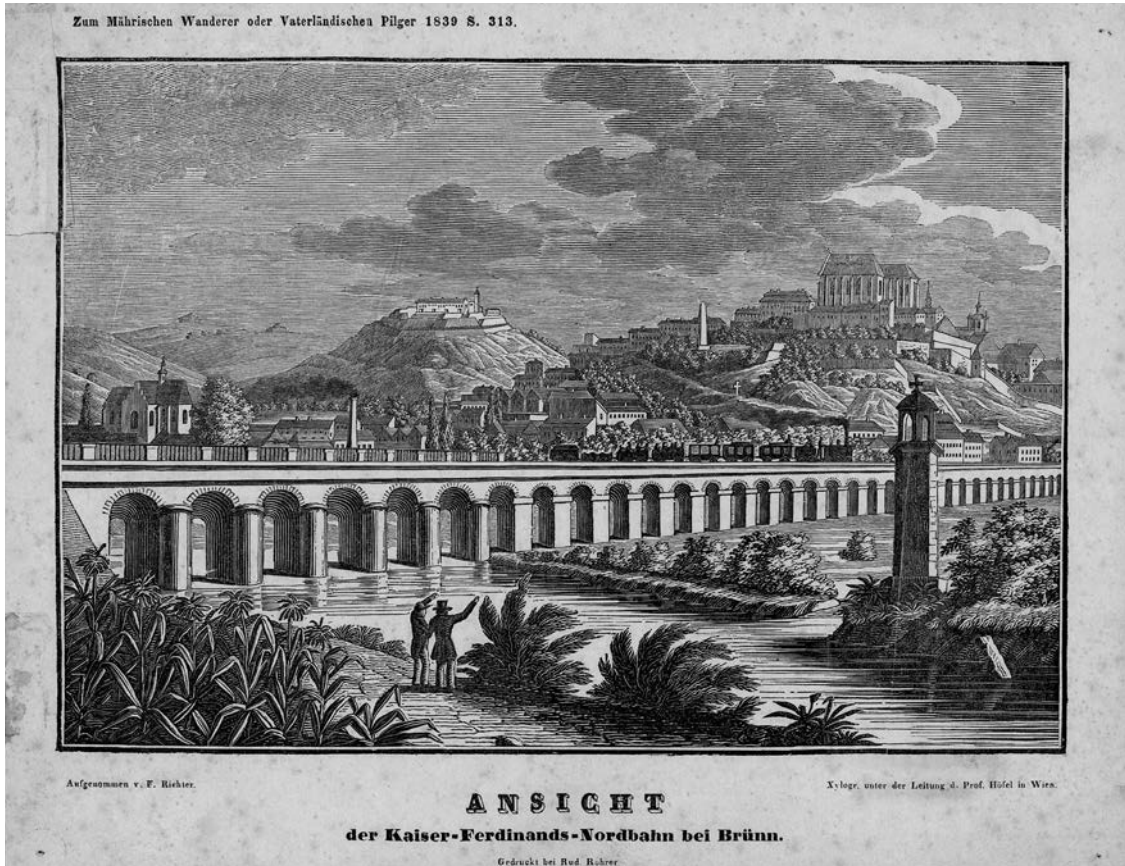
19.

Tamtéž, s. 21. Rovněž Janák, Jan: *Dějiny Moravy, Díl 3/1, Hospodářský rozmach Moravy 1740–1918*, Brno 1999, s. 248, Historikové architektury a umění, například uznávaný odborník Pavel Zatloukal, pak v souvislostech přímého vlakového spojení s Vídní hovoří přímo o vytvoření vídeňsko-brněnského kulturního okruhu, a to od čtyřicátých let 19. století.

Už od konce 18. století se začal vytvářet průmyslový charakter českých zemí, jenž se projevoval výstavbou textilních manufaktur, později dokonalejších továren. Morava, s částí historického Slezska, se tehdy zařadila mezi nejvíce industrializované země podunajské monarchie. Dominantním odvětvím se tu stal textilní průmysl, následovaly její produkce pivovarů a lihovarů, podniky zpracovávající kůži, rozvíjel se i strojírenský, železářský a chemický průmysl.¹⁸

Velký vzestup zaznamenaly řepné cukrovary, které se od napoleonských válek (kontinentální blokáda britského zboží) staly tradičním odvětvím českých historických zemí. Událostí mimořádného významu se v roce 1839 stalo připojení Brna a tím i celé jižní Moravy ke vznikající železniční síti. Přímé spojení s Vídní ocenili zejména podnikatelé, kterým se zlevnil dovoz surovin, současně také mohli ve větší míře pronikat na vídeňské trhy.¹⁹

Vyobrazení vlaku na dnes zasypaném viaduktu v blízkosti hlavního nádraží na veduté Franze Richtera z roku 1839. Zdroj: Archiv města Brna.

Bernhard Quadrat.
Zdroj: Fotoarchiv FCH VUT

Vojtěch Šafařík.
Zdroj: Archiv Univerzity Karlovy.

27.

Z jeho monografií je možné uvést například *Základové chemie čili lučby* (Praha 1860), *Počátkové chemie* (Praha 1884) nebo *O fotografií na suchých deskách* (Praha 1874).

28.

Brandštetr, J. — Pokorný, A.: *Chemie na technických školách v Brně 1849–1999*. Brno 1999, s. 6. Rovněž webové stránky Vysoké školy chemicko-technologické v Praze.

29.

Franěk, O.: c. d., s. 43. V koncepci byly také tříleté kursy (pro podnikové mistry, stavitele, horníky a hutníky) a dvouleté obchodní studium.

30.

Brandštetr, J. — Pokorný, A.: *Chemie na technických školách v Brně 1849–1999*. Brno 1999, s. 6–7.

názvosloví²⁷ a mimo jiné — vlastní chemickou analýzou — vstoupil i do ústředního sporu české společnosti 19. století, otázky pravosti Rukopisů královédvorského a zelenohorského.²⁸

V roce 1860 byla na dnešním Komenského náměstí otevřena reprezentativní budova školy (po osvobození od nacistů je ve vlastnictví Masarykovy univerzity), v jejímž zadním traktu získalo chemické pracoviště prostorné laboratoře. Po sedmi letech pak začala podle návrhů profesora Kořistky reorganizace. Učiliště bylo přejmenováno na C. k. Technický institut (K. k. Technisches Institut), jenž nabízel dvě hlavní specializace, stavbu strojů (pět ročníků) a technickou chemii (čtyři ročníky).²⁹

Organizační změny se prováděly i po roce 1870, kdy poslanci moravského zemského sněmu začali jednat o zřízení inženýrské školy.³⁰ Tento záměr už ale projednávali ve změněném politickém klimatu, neboť od šedesátých let se v Brně více projevoval německý nacionalismus, v jehož důsledku se zvedlo i české národní cítění. Ze školy postupně mizeli čeští profesoři, ubývalo také českých moravských posluchačů, kteří většinou odcházeli studovat do Prahy, v menší míře do Vídně.

31.

Například ve školním roce 1873/1874 ve škole studovalo dohromady 180 posluchačů, v akademickém roce 1887/1888 se na technice nacházelo už jen 102 studentů všech směrů. In: Franěk, O.: c. d., s. 46.

32.

Brandštetr, J. — Pokorný, A.: *Chemie na technických školách v Brně 1849–1999*. Brno 1999, s. 7.

33.

Bretholz, Bertold: *Deutsche Technische Hochschule Brünn*. Brünn zřejmě 1928, s. 496. (Jedná se o separátní osmi-stránkovou studii, která není v katalogu MZK blíže a přesně definována). Autorem stavby byl profesor brněnské německé techniky Ferdinand Hrach.

34.

Zatloukal, Pavel: *Brněnská architektura 1815–1914*, Brno 2006, s. 181. Budova byla vystavěna v letech 1906–1910 podle projektu Ferdinanda Hracha. Náklady na její výstavbu činily téměř dva miliony rakouských korun. In: *Festschrift der Deutschen Technischen Hochschule in Brünn zu Feier ihres Fünfundsiebzigjährigen Bestandes im Mai 1924*. Brünn 1924, s. 23.

35.

Festschrift der Deutschen Technischen Hochschule in Brünn, Brünn 1924, s. 26. Budova i s pozemky stála dvě stě padesát tisíc rakouských korun. Tuto částku chtěli v roce 1913 z vlastních prostředků zaplatit profesoři techniky Frenzel, Hausner a Kliment. Situace mohla být poměrně dramatická, neboť rektor techniky Jaumann dokonce v této záležitosti telegrafoval „vládě“ (konkrétní osoba nebo ministerstvo není ve „Festschriftu“ uvedeno), která však tuto iniciativu, v originále „oběť“, uvedených profesorů odmítla přijmout.

36.

Tamtéž, s. 27.

37.

Bretholz, B.: c. d., s. 497. Stavební dokumentace s výkresy a doprovodnými texty se nachází ve Slavnostním spisu („Festschriftu“) německé techniky z roku 1924 na stranách 105–122 (texty). Ty jsou na uvedených stranách prokládány větším množstvím technických výkresů.

V roce 1873 získal brněnský technický institut vysokoškolský ráz. Vzniklá Císařsko-královská technická vysoká škola (K. k. Technische Hochschule in Brünn), nejprestižnější školská instituce města, však až do devadesátých let spíše stagnovala. Například státní závěrečné zkoušky byly zavedeny teprve v roce 1878, klesal dokonce i počet studentů.³¹ Na sklonku 19. století tu studovalo 287 posluchačů, padesát devět z nich mělo chemickou specializaci.³²

Postupný zřetelný rozvoj techniky začal v posledním desetiletí 19. století. V této době byla vytvořena řada nových pracovišť, škola se také reorganizovala. Výsledkem modernizačních snah se stala i nově vystavěná budova Chemického institutu na Joštově ulici (dnes číslo popisné 13) za prvním objektem rozšiřujícího se vzdělávacího komplexu. K užívání byla předána v polovině října 1899 v rámci oslav padesátého výročí založení školy.³³

Značný rozmach instituce podporované především zemským výborem, městským zastupitelstvem a německými moravskými průmyslníky nastal počátkem dvacátého století. Projevil se novou reprezentativní budovou opět na Joštově ulici (v současnosti Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity) dokončenou v roce 1910, která společně s původní protilehlou stavbou techniky na dnešním Komenského náměstí a Chemickým institutem na Joštově ulici vytvářela jednu z dominant centra města.³⁴

Profesorské kolegium pak od následujícího roku usilovalo o získání další rozsáhlé budovy, která měla sloužit především k činnosti pokusných pracovišť. Po několikaletých peripetiích se mu v září 1916 podařilo za pomoci ministerstev veřejných prací, vyučování a financí zakoupit prostory staré továrny s názvem Die Schwabschen Gründe (Švábské pozemky) na Starém Brně.³⁵

Nový areál na dnešní adrese Rybářská 13 (po druhé světové válce tu v rámci ústavu kreslení a modelování působil sochař Vincenc Makovský, v devadesátých letech zde pak sídlila Fakulta výtvarných umění VUT) měl být prioritně využit pro strojírenské a elektrotechnické laboratoře, perspektivně i pro chemické, textilně-technologické a mnohé další.³⁶ Profesorem Hrachem vypracované stavební plány ale v době světové války nebylo možné realizovat.³⁷

Na technice postupně vznikalo i několik chemických kateder. Jako první byla už v počátcích školy ustanovena všeobecná analytická a agrikulturní chemie. V roce 1891 ji profesor Josef Habermann (1841–1914), dvojnásobný rektor školy (1881/1882 a 1893/1894), jenž se zabýval výzkumem cukrů a proteinů, rozborů pitné vody

Novostavba německé techniky na Joštově třídě.
Zdroj: Moravská zemská knihovna.

Dnešní podoba budovy Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity
(mezi lety 1945–2002 ji užívala Lékařská fakulta MU). Foto Michaela Dvořáková.

Jan Novák.
Zdroj: Archiv VUT.

Jiří Baborovský.
Zdroj: Archiv VUT.

chemii, anorganickou chemii, organickou chemii, analytickou chemii, anorganický chemický velkopřůmysl, organický chemický velkopřůmysl, zemědělský chemický průmysl, chemický malopřůmysl a honorované docentury: palivo a svítiva, technologii vody, metalurgii a chemii potravin.

Současně předpokládal, že zejména chemicko-technologické disciplíny bude třeba rozdělit nejméně do čtyř hlavních a několika vedlejších oborů.¹¹¹ Ministerstvo kultu a vyučování, s nímž se o všech záležitostech jednalo, určilo pro celý odbor šest profesur a dvě honorované docentury. Strukturu výuky si mohli profesori odboru koncipovat sami.

Poté, co ale ministerstvo začalo uvažovat o snížení počtu profesur, a po upozornění kolegů, že odbor je orientován příliš teoreticky, Kužma původní koncepci změnil. Začal usilovat o rozšíření chemicko-technologických kateder (v dobovém termínu stolic), přičemž se mu ve Vídni podařilo dosáhnout schválení sedmi profesur a dvou honorovaných docentur.¹¹²

^{111.}
Kužma, B.: c. d., s. 117.

^{112.}
Tamtéž, s. 118.

Chemii původně studovalo poměrně malé množství posluchačů. V prvním akademickém roce 1912/1913 jich bylo třicet šest.

Budova na Jaselské 18, kde
sídlil Ústav analytické chemie.
Historické foto a současná podoba.
Zdroj: Moravská zemská knihovna.
Foto Michaela Dvořáková.

Fotografie areálu české techniky s chemickým pavilonem v pozadí přibližně z let 1917–1918. Zdroj: Archiv města Brna.

Stavba byla ministerstvem kultu a vyučování schválena 23. září 1913. Profesorský sbor techniky tehdy uvažoval o budově pro celý chemický odbor, avšak pro značnou rozlehlost navrhovaného objektu (Bohumil Kužma uvedl, že tím byli překvapeni) tuto představu opustil. Poté se koncentroval k dispozičnímu řešení pro čtyři hlavní chemicko-technologické ústavy. Návrh jejich rozmístění a celkového uspořádání prostor budovy pak ve spolupráci s profesorem Kallaunerem vytvořil uznávaný architekt Karel Kepka.¹¹⁸

118.

Tamtéž, s. 19.

119.

Tamtéž. Rovněž Kužma, B.: c. d., s. 118.

120.

Památník české vysoké školy technické v Brně. Brno 1925, s. 19.

121.

Tamtéž, s. 9.

Koncept byl zaslán vídeňskému ministerstvu veřejných prací, které jej sice schválilo, ale současně poukázalo na přetrvávající velkou rozlohu pavilonu. Kvůli finančním úsporám proto vznikla varianta zvýšení budovy o jedno patro, čímž se dosáhlo zmenšení její rozlohy.¹¹⁹ Tuto definitivní koncepci vypracoval ministerský stavební rada ing. Freymuth.¹²⁰ V Památníku České vysoké školy technické z roku 1925 se lze dozvědět, že se tak stalo „s největším urychlením na přímý, osobní nátlak ministra Dr. Ing. O. Trnky.“¹²¹

C. K. ČESKÁ TECHNICKÁ VYSOKÁ ŠKOLA FRANTIŠKA JOSEFA V BRNĚ.

Číslo imatrikulačního listu..... 4 1913/3.

Období chemického inženýrství.

Číslo zkušební protokolu..... 1.....

Zkušební období červenec 1914.

Protokol o první státní zkoušce.

Jméno kandidátovo, datum, místo, země narození		Baum František narozený 4. prosince 1891 v Újezdě na Moravě.				
Kde a kdy nabyt maturitního vysvědčení?		První české státní gymnasium v Brně, 6. VII. 1912.				
Kde a kdy byl imatrikulován?		c. k. české vysoké škole technické Františka				
Studia konal na		Josefa v Brně.				
Studijní rok	Technická vysoká škola	Předměty přípravné	Prokázány prospěch			
1913/4	c. k. české vysoké škole technické v Brně.	Cvičení z chemie	anorgan. obecné	výborný (vysvědčení z 4. VII. 1914)		
1912/3			anorgan. speciální	výborný (vysvědčení z 11. X. 1913)		
1912/3			organické			
		analytické I.	dobry (2 sem., vpr. z 20. X. 1913)			
Studijní rok	Technická vysoká škola	Předměty státní zkoušky	Zkoušky prospěchové	Ústní státní zkouška		
			Prospěch	Datum vysvědčení		
				Prospěch		
1912/3	c. k. česká vysoká škola technická v Brně.	Základy vyšší matematiky	výborný	4. VII. 1913		
1912/3		Fysika	výborný	3. XI. 1913		
1912/3		Mineralogie <i>Přednášky - cvičení</i>	velmi dobrý velmi dobrý	4. VI. 1913		
1912/3		Chemie anorganická	obecná I. část	výborný		7. VII. 1913
1913/4			II. část	výborný		30. VI. 1914
1912/3		speciální	výborný	11. X. 1913		
1913/4		Chemie organická	výborný	29. VI. 1914		
1913/4		Encyklopedie mechaniky	výborný	4. VII. 1914		
1913/4	Obecná nauka o strojích	výborný	25. VI. 1914			
Datum ústní státní zkoušky						
Činná služba vojenská		Nebyl proveden. (Průkaz okres. hejtmanství v Moravském Krumlově z 7. VII. 1914).				
Zaplatil-li zkušební taxu a správní poplatek?		Osvobozen od taxy zcela, 4. VII. 1914 zaplatil 7 Kor.				
Poznámky						

Expozice chemie na Výstavě soudobé kultury v Československu.

Zdroj: Moravská zemská knihovna.

250.

Jakékoliv informace o ní se například vůbec nenacházejí ve středoškolských učebnicích dějepisu, i zdejší historikové se ve svých syntézách dějin první Československé republiky o této výstavě zmiňují naprosto výjimečně.

Výstava soudobé kultury v Československu 1928, poslední společný česko-německý výstavní podnik na území českých historických zemí, představovala ambiciózní a dodnes nedocenenou akci²⁵⁰, kterou pro její rozsáhlost už zřejmě nebude možné nikdy opakovat.²⁵¹ Její zaměření bylo převážně pedagogického rázu, avšak popularizace výstavby mladé republiky, jejího veřejného života, odborného školství, vědy a umění tu byla podána na vysoké mezinárodní úrovni.

Lze se dokonce domnívat, že i v evropském kontextu pravděpodobně nikdy nebyly v tak značném rozsahu široké veřejnosti

Setkání profesorů
chemie české techniky
a Masarykovy univerzity
v roce 1924.
Zdroj: Archiv VUT.

